

7. Драгоманов М. Перший лист до редакції “Друга” / М. Драгоманов // Драгоманов М. Вибрані твори. – Т. 1. – С. 397–401.
8. Животко А. Історія української преси / А. Животко. – Мюнхен : Український технічно-господарський інститут, 1990. – 334 с.
9. Заклинський Р. Внутрішня перебудова / Р. Заклинський // Шляхи. – 1913. – Ч. 1 (1 квітня). – С. 1–2.
10. Із Українського Студентського Союзу // Шляхи. – 1913. – Ч. 1 (1 квіт.). – С. 14–15.
11. Когут О. Статистика українського студентства в Австрії / О. Когут // Шляхи. – Ч. 8–9 (1 листоп.). – С. 109–111.
12. Мелень Т. Павло Грабовський (некролог) / Т. Мелень // Молода Україна. – 1903. – Ч. 6–7. – С. 224–239.
13. Огляд студентського життя // Шляхи. – 1913. – Ч. 8–9 (1 листопада). – С. 111–113.
14. Павлик М. Потреба етнографічно-статистичної роботи в Галичині / М. Павлик // Другь. – 1875. – Ч. 13–16.
15. Романюк М., Галушко М. Українські часописи Львова (1848–1939) / М. Романюк, М. Галушко. – Львів : Світ, 2001. – Т. 1. – 741 с.
16. Рух науковий в студентських товариствах львівських // Товариш. – 1888. – Ч. 1 (10 лип.). – С. 90–96.
17. Товариш. – 1888. – Ч. 1 (10 лип.). – 116 с.
18. Труш І. Враження з могили Шевченка / І. Труш // Молода Україна. – 1901. – Ч. 5–6. – С. 161–163.
19. Тарасові обходи // Молода Україна. – 1901. – С. 181–217.
20. Франко І. Жінчина-мати / І. Франко // Другь. – 1875. – Ч. 22–23; 1876. – Ч. 2–3.

В статтє анализуєтьсє содержаніє україньскіх студентських обществ Галичини в 60-х гг. XIX – началє XX века. Автор предприняла попытку исследовать как освещались на их страницах разные аспекты национально-культурного движения украинцев края на протяжении указанного временного промежутка.

Ключевые слова: периодические издания, украинские студенческие общества, Галичина, национально-культурное движение.

The article analyses the contents periodicals of Ukrainian student's societies in the 70-s years of the 19th – the beginning of 20th century. The authoress allow to find out how light up in the columns the press of various aspects of national and cultural life of Ukrainians of the region of the noted stretch of time.

Keywords: periodicals, Ukrainian student's societies, Galychyna, national and cultural movement.

УДК 94(477.83/86) “XIX – XX”
ББК 63.3(4Укр)52

Любов Сливка

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ТА МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ДРІБНОЇ ШЛЯХТИ ГАЛИЧИНИ (XIX – поч. XX ст.)

Стаття присвячена джерельній базі дослідження дрібношляхетської верстви в Галичині впродовж XIX – початку XX ст. Незважаючи на соціально-економічні та суспільно-політичні перетворення, в XIX – на початку XX ст. в соціальній структурі українського населення Галичини продовжувала зберігатися відмінна верства – дрібна шляхта. У дослідженні проаналізовано мемуари, епістолярії (листування), описи подорожей мандрівників, як окрему групу джерел про етносоціальний розвиток дрібної шляхти, регіони розселення, особливості її культури і побуту, відносини між шляхтою і селянами. Комплексний аналіз даної групи джерел засвідчив збереження шляхетської самосвідомості серед галицьких українців. Однак при використанні в наукових дослідженнях мемуарів та епістоляріїв слід враховувати їхню суб'єктивність, світоглядні позиції авторів.

Ключові слова: історичні джерела, мемуари, епістолярії, дрібна шляхта, соціальна група, Галичина, етнічна ідентифікація, соціальна (шляхетська) свідомість.

Мемуари, листи, автобіографії утворюють унікальну групу джерел, що відображають настрої певної епохи. Ці важливі історичні “свідки” займають чільне місце в науковій роботі дослідника. В них сконцентровано великий практичний досвід. Спогади значно розширюють джерельну базу історичної науки та доповнюють відомості, зосереджені в опублікованих і неопублікованих джерелах. Часто їх автори фіксували те,

що сьогодні не можна знайти в жодному документі. Залучення мемуарів в поєднанні з основними документами забезпечує принцип об'єктивності дослідження. Чимало мемуарної літератури висвітлює різні аспекти етносоціальної ідентифікації дрібної шляхти Галичини в XIX – на початку XX ст.

В XIX ст. дрібна шляхта становила відмінну етносоціальну верству і проживала компактними поселеннями або розпорошено серед сільського населення. До неї належали особи, які виводили своє походження з привілейованого шляхетського стану. Вони виділялися в окрему групу завдяки певному набору соціальних цінностей та інтересів, що проявлялися в їх свідомості, поведінці, елементах культури.

У науковій та публіцистичній літературі дрібну шляхту означено поняттями “ходачкова”, “чиншова”, “околишня”, “загорова”, “засцянка”, “загонова”, “веретяна”, “постоляна”, “сірячкова”, “кожушкова”. До неї відносяться родини Витвицькі, Височанські, Бережницькі, Березовські, Драгомирецькі, Дрогобицькі, Грабовецькі, Жураківські, Льницькі, Княгиницькі, Комарницькі, Топольницькі, Терлецькі, Яворські, Арсеничі, Геники та багато інших.

Метою даного дослідження є розкрити і проаналізувати мемуари та епістолярії як джерела до вивчення дрібної шляхти Галичини XIX – початку XX ст.

Запропонована постановка проблеми серед науковців спеціально не вивчалася. Серед нечисленних досліджень слід відзначити роботу вітчизняного етнографа Р.Кирчіва про історичну достовірність шляхетських повістей А. Чайковського [22].

Загалом джерельна база дослідження досить строката. Її особливістю є відсутність прямих джерел про дрібну шляхту як окрему верству населення. Серед них значний науковий інтерес представляють мемуари, листи, автобіографії, описи подорожей, які часто містять унікальну інформацію, а іноді й єдину згадку про подію. В цьому виді джерел розкриваються найрізноманітніші аспекти життя дрібношляхетської верстви. Частина рукописних документів міститься у фондах Центрального державного історичного архіву України у Львові (ф. 206 Українське педагогічне товариство “Рідна школа”, ф. 348 Товариство “Просвіта”, ф. 408 Греко-католицький митрополичий ординаріат), Державного архіву Львівської області (ф. 1245 Самбірський музей товариства “Бойківщина”, м. Самбір), Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (ф. 11 Барвінських).

Так, вчитель із Самбора Т. Біленький в листах до громадського діяча О. Барвінського від 1896–1911 рр. описує становище дрібної шляхти в Самбірському, Старосамбірському, Турківському повітах, указує на особливості її національної та соціальної свідомості [6]. У листі від 28 квітня 1905 р. він писав: “Бажав я піднести квестию організації шляхти нашої ходачкової, бо ж о них мусимо подумати серйозно і не гаятись. Оскільки я міг спостеречи шляхта ся ніби наша – ніби ні. Наша остільки, що держить ся віри і по декотрих селах в більшосте уживає руської мови і не наша. Бо традиціями горнесь до вольностей, яких уживала, в душі шляхтич наш Панок і хто загра ему на струні шляхетства, особливо маєтніший шляхтич, той го має...” [6, арк. 78–79].

В листах священників до вищого церковного керівництва здебільшого йдеться про їхню працю в шляхетських селах. У листі пароха с. Брюховичі М. Ліщинського відображено ставлення священничого стану до шляхти. Звітуючи про діяльність парафії, він писав: “Деякі парохі роблять собі хлопоти зі шляхтою тим, що відносяться до неї з погордою і кпинами, а цим відтручують їх і від своєї особи і від греко-католицької церкви” [3, арк. 15, зв. 16]. Іноді така реакція чи нерозуміння зі сторони пароха та громади провокували шляхту на зміну віросповідання та відмову від шляхетських традицій.

Листування членів товариства “Просвіти” з головним керівництвом у Львові висвітлює діяльність читалень в шляхетських селах та побіжно ілюструє будні шляхти і селян. Наприклад, відомо, що схильність дрібної шляхти до судових процесів порівняно із селянами була одним із проявів шляхетської правової свідомості. Це виражало її

прагнення захистити честь родини. Голова читальні “Просвіта” в с. Корчин Шляхетський Т.Яцкович Корчинський у листі від 25 травня 1907 р. писав: “А з процесами і кінця нема, а з якими та з пустими”. Далі наводить приклад судового процесу, де чоловік, позичивши в сусіда kota, через те що кіт здох, відшкодував власникові kota 30 корон, при його вартості 10 корон [2, арк.16].

Окрему групу документів складає листування організаторів Товариства руської шляхти в Галичині (1907–1914 рр.) в м. Самборі з громадськими діячами з різних повітів, де знаходились шляхетські села. Так, нотаріус І.Грабовенський надав товариству інформацію про шляхетські села Струтинь Верхній, Гошів, Витвиця, Розточки Долинського повіту; громадський діяч В.Носковський про шляхту сіл Кїйданів, Доброполе, Курдибанівка Бучацького повіту; адвокат М.Новаковський про села Грабовець, Жураки, Старуня Богородчанського повіту; о. І.Яворський про шляхту сіл Бачина, Росохи, Лібухова, Терло Шляхетське, Топільниця Шляхетська Старосамбірського повіту; суддя М. Генік надіслав інформацію про шляхетські села Березови Печеніжинського повіту [4, арк.8–10]. В листуванні підтверджується думка про українську етнічну ідентичність дрібної шляхти в Галичині. І. Грабовенський зазначав, що 30 сімей дрібної шляхти з передмістя Долини Підлівче наприкінці ХІХ ст. “почували” себе українцями [5, арк. 3–3 зв.]. В.Носковський писав, що українська шляхта в селах Кїйданів та Доброполе Бучацького повіту відзначалася “сильною національною свідомістю” [5, арк.4].

Крім того, показано одну з характерних рис соціальної свідомості дрібного шляхтича – відчуття місійної обраності, переплетене з амбітністю, яке упродовж століть не давало “розчинитись” серед селян. Так, шляхетським родинам з передмістя м. Долини Підлівче наприкінці ХІХ ст. пообіцяли відкрити школу при умові їхнього переходу на римо-католицизм. І.Грабовенський писав: “Я тогди зробив віче, ударив до амбіцій, що їх діти можуть бути міністрами України, так всі відказались від переходу на латинське” [5, арк.3–3 зв.].

Педагог С.Сас-Дубравський (1829–1909 рр.) в автобіографії аргументував своє українське шляхетське походження: “Походжу я з неможливої гірської, в Самбірщині проживаючої загонової руської шляхти, котра, в тій стороні від кількох віків оселена по селах і присілках... Тільки через піднесенє люду руского і шляхти дрібної нарід наш може прийти до давного могутства і значеня” [10, с.364].

Священик М.Зубрицький у автобіографії помістив згадки про відмінності святкування Великодня шляхтою і селянами. Він описав випадок з одного села на Бойківщині 1895 р., де шляхта, прагнучи виділитися серед селян, ставала відособлено біля церкви на Великдень. М.Зубрицький зазначав: “Вичислені родини (шляхта. – С.Л.) вносили паски до церкви і клали коло себе, або і по побічних престолах, а всі прочі парохіяни лишали на цвинтари. По Службі Божій виносили шляхтичі і солтиси з церкви свої паски на цвинтар і ставали в двох рядах разом з другими людьми ожидачи священика. Ся поведінка дуже не подобалася другим парохіянам” [1, арк.27].

Цінним джерелом вивчення етносоціальних взаємовідносин між селянами та міщанами-шляхтою впродовж кінця ХІХ – початку ХХ ст. є неопублікований щоденник Й.Яворського, уродженця містечка Кулачківці Коломийського повіту від 1–27.03.1962 р., який знаходиться в родинному архіві О.Мандзюк (Яворської) (м. Отинія Івано-Франківської обл.) [7]. Незважаючи на шляхетське походження, автор з іронією описав міщан-шляхтичів і з більшою симпатією поставився до селян. Народний одяг він назвав “красивим селянським строєм”, а шляхетський – “лахи”.

Й.Яворський відтворив вплив соціального середовища на збереження шляхетських традицій. Проживаючи у безпосередньому сусідстві із селянами, шляхті важко було зберігати “кастову” замкнутість при одруженні. У Кулачківцях брати Яворські, шляхетська родина яких мешкала в окрузі “мужиків”, оженилися на селянських дівчатах. Автор щоденника, їх рідний брат, про це писав: “І от що значить між мужиками

жити та й виховуватися” [7, арк.11]. В документі підкреслено значення спадковості шляхетського титулу в XIX ст., відтворено реакцію дрібної шляхти на його втрату. “З діда прадіда шляхоцька кров, здурів і потяг між мужиків. Як я могу людям в очі дивитися, – та батько якби про цю ганьбу знав, то в труні долілиць перевернувся б”, – говорила мати шляхтича Яна Яворського, коли він одружився на селянці [7, арк.11–12].

У щоденнику відображено соціальні аспекти ототожнення шляхти із певним родом занять, елементами в одязі. В Кулачківцях міщани-шляхтичі, на відміну від селян, переважно займалися ремеслом, оскільки вважали його вищим заняттям від рільництва. “Батько мав запас зароблених грошей, і коли йому пропонували купно поля, відповідав, що він не хлоп і поля не потребує. Тато легковажив рільництвом так як почував себе шляхтичем”, – згадував Й.Яворський [7, арк.8]. Підсилення відчуття тотожності з шляхетською верствою нерідко відбувалося завдяки елементам одягу. Мати Я.Яворського, коли той переодягнувся з міщанського пальто в мужицький кожух, говорила: “Не лише, що з мужичкою вженився, але ще й сам мужиком став” [7, арк.8].

Мемуари відомих громадських діячів виходили друком окремими виданнями в різний період. Спогади відомого громадського діяча Є.Олесницького (1860–1917 рр.) “Сторінки з мого життя” (Львів, 1935) передають ставлення його родичів до шляхетських традицій. Сам автор народився в одному з осередків шляхти на Поділлі, у с. Великий Говилів Тереховлянського повіту. Він писав: “Мої сестри, значно старші за мене, згадували не раз, що наші шляхетські документи покійна мама зужила в кухні під пляцки” [37, с.4–5]. Таке ставлення до доказів шляхетства ілюструє нівелювання шляхетських традицій в родинах українських інтелігентів в другій половині XIX ст.

У спогадах громадських діячів Івана Макуха (1872–1946 рр.) і о. Тита Войнаровського (1856–1938 рр.) згадується про шляхетські села в повіті Товмач Ляцьке Шляхецьке та Озеряни [14; 34]. З 1907 р. І.Макух займався адвокатською практикою у повітовому містечку Товмач (сьогодні – Тлумач), о. Тит Войнаровський багато років був парохом в с. Ляцьке Шляхецьке. “Низка споминів з мого життя” о. Тита Войнаровського поміщено у виданому в діаспорі збірнику “Історичні постаті Галичини XIX–XX ст.” (Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1961). Мемуари адвоката І.Макуха “На народній службі: Спогади” видані в Києві 2001 р. Зі спогадів І.Макуха дізнаємося, що на початку XX ст. “в судовій окрузі Тисмениця було культурне село Ляцьке Шляхецьке, в якому було стільки української шляхти, що нею можна було обділити кілька повітів”, натомість в с. Озеряни повіт Товмач загорова польська шляхта складала половину населення [34, с.61, 65].

Прелат Львівської митрополичої капітули Л.Куницький у “Спогадах молодих літ та заслання” (Львів, 2003) згадував, що Перша світова війна знищила сімейні документи, де була і шляхетська печатка гербу “де Бонча” [32, с.29].

Серед мемуарних документів значний науковий інтерес представляють листи, автобіографія письменника А.Чайковського (1857–1935 рр.) (“Спогади. Листи. Дослідження” (Львів, 2002)), автора широко відомих художніх творів про ходячкову шляхту [45, 46]. Художні твори А.Чайковського про життя ходячкової шляхти виступають доповнюючим інформаційним джерелом до вивчення культури та громадського побуту цієї верстви. Його творам властивий високий вектор достовірності, оскільки автор – сам уродженець із дрібношляхетського середовища (с. Чайковичі (тепер Самбірського р-ну Львівської обл.)), мав можливість безпосередньо спостерігати за ним, а також бачити зсередини, співпереживати багато моментів з усього того, що знайшло відображення в його творах [22, с.5]. Ставши сиротою у дитячі роки, А.Чайковський виховувався родичами в с. Гординя на Самбірщині, яке також було осередком дрібної шляхти. В автобіографії він писав: “Малим 5-літнім хлопцем перейшов я жити до Гордині-Закуття між малоземельну шляхту” [45, с.274]. Отож безпосереднє враження мало першорядне значення в генезисі шляхетських повістей А.Чайковського.

До циклу шляхетських повістей А.Чайковського належать твори “Олюнька” (1895 р.), “В чужому гнізді” (1896 р.) і “Малолітній” (1919 р.) [43, 44, 47]. У них письменник добре передав збереження соціальної свідомості в середовищі дрібної шляхти після скасування кріпацтва в 1848 р. в Галичині. Твори містять детальні етнографічні характеристики особливостей чоловічого та жіночого одягу шляхти та селян, їх житла, описи елементів духовної культури. Прототипом Пишнівців в “Олюнці” та “В чужому гнізді” послужило письменникові шляхетське село Гординя.

Письменник у своїх листах до редактора газети “Діло” І.Белея, громадського діяча О.Маковея підтверджує достовірність сюжетів у його повістях про ходячкову шляхту. В листі до О.Маковея від 28 грудня 1895 р. він писав: “Не штука було писати “Олюньку”. Коли я її знав лично, з нею бавився (ми в однім селі росли, Пишнівці – Гординя), знав цілу її історію...” [46, с.58].

Деякі мемуари опубліковані в збірниках документів як джерела до вивчення історії сіл Прикарпаття. Інформативним за змістом є видання “Історія Витвиці в документах і спогадах” (1992 р.) старожилів та відомих людей села Л.Витвицької про одяг селян та шляхти с. Витвиці, М.Попадюк (Волковецької) про місцеві традиції та звичаї, уродженця села, громадського діяча З.Красівського про шляхетську родину Красівських [12; 31; 41]. Зі спогадів Л.Витвицької дізнаємося, що шляхтичі і шляхтянки носили одягу подібну до міщанської, здебільшого пошиту з фабричного сукна, більш строгу і стриману в кольорах [12, с.93].

Значний масив документів мемуарного характеру був виданий ученими і громадськими діячами української діаспори. Вони вийшли друком впродовж з кінця 60-х – початку 90-х ХХ ст. у історико-мемуарних збірниках по регіонах Галичини. А саме: “Бойківщина”, “Стрийщина”, “Дрогобиччина”, “Комарно – Рудки та околиця”, “Альманах Станіславівської землі”, “Коломия і Коломийщина”, “Чортківська округа”, “Бучач і Бучаччина”, “Підгаєцька земля”, “Теребовельська земля”, “Заліщицька земля”, “Городенщина”, “Рогатинська земля” [8–11; 15–19; 21; 23–30; 33; 35; 36; 38–40; 42; 48–50]. Тут переважають спогади українських емігрантів про національно-культурні, просвітні, соціальні процеси в селах, звідки вони походили. В їх контексті описуються особливості етносоціальної ідентифікації дрібної шляхти тих країв, її духовна та матеріальна культура, взаємовідносини з селянами. Зокрема, міститься інформація про такі села: Говилів Великий, Струтинь Нижній, Грабовець, Винятинці, Березів Верхній, Середній та Нижній, Залісся, Улично, Застіноче, Криниця, Білобожниця. Незважаючи на певну суб’єктивність поглядів авторів, дані документи доповнюють джерельну базу дослідження значним фактологічним матеріалом, сприяють кращому розумінню багатьох етнокультурних процесів у Галичині періоду кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Спорадичні згадки про дрібну шляхту містяться також в спогадах українських емігрантів, надрукованих в часописі “Літопис Бойківщини” в Філадельфії (США) в 70-х роках ХХ ст.: А.Власенко-Бойцун “Моя зустріч із Слугою Божим Андрієм Шептицьким. Крушельниця”, о. С.Іжик “Як то бойко сповідався” [13; 20].

До літератури мемуарного характеру можна віднести й описи подорожей Галичиною впродовж ХІХ ст. Подорожуючі згадували про шляхетські родини в тих селах, де вони побували. А саме, А.Чоловський писав про шляхетські родини в Єзуполі, Й.Рохрер про засцянкову шляхту в Жураках, В.Завадський про поселення чиншової шляхти на Поділлі [51–53]. У записках Й.Рохрера, який мандрував Галичиною в 1802–1803 рр., згадується, що вже на той час дрібна шляхта в матеріальному становищі нічим не відрізнялась від селян. Мова йшла про 40 родин т.зв. засцянкової шляхти в с. Жураки Станіславівського округу [52, s.79]. Подорожуючи Поділлям, В.Завадський описував, що в межах річок Серет, Збруч, Стрипи аж до Дністра, чиншова шляхта розселялася по селах, утворюючи більші чи менші шляхетські “колонії” [53, s.45].

Аналіз досліджуваних джерел показав, що їх автори – це очевидці та учасники тих подій, які зуміли відтворити у своїй пам'яті враження минулих часів. За соціальним статусом серед них були урядовці, священики, письменники, адвокати, нотаріуси, вчителі, селяни. Джерела свідчать, що не завжди шляхетське походження автора позначалось на характері документа. Наприклад, вихідці з шляхетського стану Є. Олесницький, Й. Яворський, М. Зубрицький досить скептично ставилися до надмірного акцентування на шляхетстві. Натомість, у творах подорожуючих майже не має оцінки подій, а подано тільки факти.

Тематично в комплексі мемуарних джерел міститься інформація, що відображає найрізноманітніші аспекти з життя дрібної шляхти впродовж ХІХ – початку ХХ ст. В них знаходимо інформацію про відносини шляхти і селян, прояви шляхетської свідомості, етнічної самоідентичності, особливості її матеріально-побутової культури, регіони розселення, ставлення української громадськості до шляхетства тощо.

Загалом мемуарна література позначена тенденційністю, суб'єктивністю викладу матеріалу. При її використанні слід врахувати світоглядні позиції авторів. Доповнюючи та збагачуючи основний блок матеріалів, мемуарні джерела допомагають відтворити повну картину етносоціальної ідентифікації дрібної шляхти Галичини впродовж ХІХ – початку ХХ ст. Їх вивчення дає не тільки знання конкретних фактів, але й передає багатоманітність тієї епохи.

1. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 206 : Українське педагогічне товариство "Рідна школа", м. Львів, 1881–1942 рр., оп. 1, спр. 922, п. 27, 30 арк.
2. Там само, ф. 348 : Товариство "Просвіта", м. Львів, 1868–1944 рр., оп. 1, спр. 3073, 35 арк.
3. Там само, ф. 408 : Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів, 1531–1945 рр., оп. 1, спр. 104, 35 арк.
4. Державний архів Львівської області, ф. ф-1245 : Самбірський музей товариства "Бойківщина", м. Самбір, оп.2, спр. 18, 13 арк.
5. Там само, ф. ф-1245 : Самбірський музей товариства "Бойківщина", м. Самбір, оп.2, спр. 24, 6 арк.
6. Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 11 Барвінських, спр. 626, п. 59, 145 арк.
7. Родинний архів О. Мандзюк (Яворської). Спогади Йосипа Яворського від 1.03.1962 р. – 27.03.1962 р., 24 арк.
8. Бабій В. Спогади про Говилів Великий / В. Бабій // Чортківська округа. Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1974. – С. 380–395.
9. Бігун-Єзерська А. Незабутній Струтин Нижній / А. Бігун-Єзерська // Стрийщина. Історично-мемуарний збірник : у 3 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Париж ; Сідней, 1990. – Т. 3. – С. 331–334.
10. Боднарук І. Філантроп і добродій шкільної молоді / І. Боднарук // Стрийщина : у 3 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Париж ; Сідней, 1990. – Т. 1. – С. 364–366.
11. Верес Р. Грабовець біля Богородчан / Р. Верес // Альманах Станіславівської землі : у 2 т. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1985. – Т. 2. – С. 558–559.
12. Витвицька Л. Про одяг селян Витвиці / Л. Витвицька // Історія Витвиці в документах і спогадах. – [Б. м.], 1992. – С. 93–98.
13. Власенко-Бойцун А. Моя зустріч із Слугою Божим Андрієм Шептицьким. Крушельниця / А. Власенко-Бойцун // Літопис Бойківщини. Піврічник, присвячений досліддам історії, культури й побуту бойківського племені. – 1975. – Ч. 1/21 (32). – С. 38–41.
14. о. мітраг Войнаровський Тит Низка споминів з мого життя / Тит Войнаровський // Історичні постаті Галичини ХІХ–ХХ ст. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1961. – С. 15–75.
15. Волицький В. Жидачівщина / В. Волицький // Стрийщина : у 3 т. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1990. – Т. 3. – С. 463–479.
16. Гафткович-Коцикова Т. Кальварія у Винятинцях / Т. Гафткович-Коцикова // Чортківська округа. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 781–783.
17. Генік-Березовський С. Березови перед II світовою війною / С. Генік-Березовський // Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія, 1988. – С. 581–588.
18. Заліщицька земля в спогадах емігрантів. – Тернопіль, 1993. – 123 с.
19. Зельський І. Залісся / І. Зельський // Чортківська округа. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 672–680.
20. о. Іжик С. Як то бойко сповідався / С. Іжик // Літопис Бойківщини. – 1973. – Ч. 1/18 (29). – С. 52–53.

21. Ільницький М. Спомини про села Березови / М. Ільницький // Коломия й Коломийщина. – Філадельфія, 1988. – С. 565–580.
22. Кирчів Р. Цикл шляхетських повістей Андрія Чайковського / Роман Кирчів // Чайковський А. Твори : у 8 т. Т. 5. – Львів, 1994. – С. 5–25.
23. Кілярова Г. Дрогомирецькі і їх рід / Г. Кілярова // Альманах Станіславівської землі : у 2 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 652–653.
24. Клодницький О. Весілля на Товмаччині / О. Клодницький // Альманах Станіславівської землі : у 2 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 889–893.
25. Клодницький О. Народний побут, звичаї і фольклор Товмаччини / О. Клодницький // Альманах Станіславівської землі : у 2 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 876–888.
26. Клодницький О. Товмаччина до Другої світової війни / О. Клодницький // Альманах Станіславівської землі : у 2 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 853–857.
26. о. М. М. Колятор / М.М. Колятор // Бучач і Бучачина. Історично-мемуарний збірник. – Нью Йорк ; Лондон ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1972. – С. 419.
27. Колятори (патрони) греко-католицьких парохій в повіті Рудки // Комарно – Рудки та околиця. Збірник історично-мемуарних, географічних і побутових матеріалів. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1987. – С. 216–218.
28. Костецький М. Моє рідне село – Улично / М. Костецький // Скочилас І. Читальні Просвіти в місті Дрогобичі та в селах та містах Дрогобиччини / І. Скочилас // Дрогобиччина – земля Івана Франка: збірник географічних, історичних та етнографічно-побутових і мемуарних матеріалів : у 3 т. – Нью-Йорк, 1973. – Т. 1. – С. 433–437.
29. Коцик Р. Заліщицький повіт наприкінці XIX і з початком XX ст. / Р. Коцик // Чортківська округа. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 702–705.
30. Красівський З. Розповідь (з особистого архіву) / З. Красівський // Історія Витвиці в документах і спогадах. – [Б. м.], 1992. – С. 80–83.
31. о. Куницький Л. Спогади молодих літ та заслання / Л. Куницький. / упорядник В. Лаба. – Львів, 2003. – 255 с.
32. Курочка М. Слобідка Струсівська – моє родинне село / М. Курочка // Теробовельська земля. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1968. – С. 795–815.
33. Макух І. На народній службі : спогади / І. Макух. – К. : Основні цінності, 2001. – 572 с.
34. Мартинюк-Мельник Б. Моє родинне село, Іванівка / Б. Мартинюк-Мельник // Теробовельська земля. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1968. – С. 666–672.
35. Олексюк А. Нижбірок Новий, Старий і Шляхотський / А. Олексюк, М. Залеська з Шанковських // Чортківська округа. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 362–367.
36. Олесницький Є. Сторінки з мого життя / Євген Олесницький. Ч. I (1860–1890 рр.). – Львів, 1935. – 250 с.
37. Остап'як М. Грабовець / М. Остап'як // Альманах Станіславівської землі : у 2 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 731–735.
38. Побережний-Михайлина О. з Гавінських Смадила Село Застіноче / О. Побережний-Михайлина з Гавінських Смадила // Теробовельська земля. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1968. – С. 649–655.
39. “Подолянка” Полівці / “Подолянка” // Чортківська округа. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 254–258.
40. Попадюк М. Мої спогади про Витвицю / М. Попадюк // Історія Витвиці в документах і спогадах. – [Б. в. д.], 1992. – С. 45–54.
41. Сілецький Ю. Про мою Городенку та мій рід Сілецьких / Ю. Сілецький // Городенщина. Історично мемуарний збірник. – Нью Йорк ; Торонто ; Вінніпег, 1978. – С. 785–795.
42. Чайковський А. Малолітній. Повість життя малоземельної шляхти / Андрій Чайковський. – Станіславів ; К., 1920. – 152 с.
43. Чайковський А. Олюнька / Андрій Чайковський // Чайковський А. Твори : у 8 т. – Львів, 1993. – Т. 4. – С. 97–320.
44. Чайковський А. Спогади. Листи. Дослідження / Андрій Чайковський : у 3 т. – Львів, 2002. – Т. 1. – 514 с.
45. Чайковський А. Спогади. Листи. Дослідження... – Львів, 2002. – Т. 2. – 450 с.
46. Чайковський А. У чужому гнізді / Андрій Чайковський // Чайковський А. Твори : у 8 т. – Львів, 1994. – Т. 5. – С. 26–349.
47. Шехович Р. Криниця / Р. Шехович // Скочилас І. Читальні Просвіти в місті Дрогобичі та в селах та містах Дрогобиччини / І. Скочилас // Дрогобиччина – земля Івана Франка : у 3 т. – Нью-Йорк, 1973. – Т. 1. – С. 283.
48. Яворський В. Отець Йосиф Сас Яворський / В. Яворський // Рогатинська земля : у 2 т. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1989. – Т. 1. – С. 610–611.
49. Ясінчук Л. Білобожниця моїх юних літ / Л. Ясінчук // Чортківська округа. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1974. – С. 200–225.

50. Czolowski A. Z przeszłości Jezupola i okolicy / A. Czolowski // Przewodnik naukowy i literacki. – Т. XVII. – 1889. – S. 821–835, 923–932, 1046–1060, 1184–1245.
51. Schnür-Peplowski S. Galiciana (1778–1812) / S. Schnür-Peplowski // Przewodnik naukowy i literacki. – Т. XXIV. – 1896. – S. 74–90.
52. Zawadzki W. Obrazy Rusi Czerwonej / W. Zawadzki. – Poznan, 1869. – 81 s.

В статье исследуются источники к проблеме изучению мелко-шляхетской социальной группы в Галичине в XIX – начале XX века. Несмотря на социально-экономические и политические изменения в регионе, в социальной структуре украинского населения Галичины продолжала сохраняться отдельная группа – дробная шляхта. В исследовании проанализировано мемуары, эпистолярные (письма), описания странствований странников, как отдельную группу источников об этносоциальном развитии дробной шляхты, регионах расселения, особенностях её культуры и быта, отношениях между шляхтой и крестьянами. Комплексный анализ этой группы источников свидетельствует об сохранении шляхетского самосознания среди украинцев Галичины. Однако в научных исследованиях мемуаров и эпистоляриев нужно учитывать их субъективность, мировоззрение авторов.

Ключевые слова: исторические источники, мемуары, эпистолярные, дробная шляхта, социальная группа, этническая идентификация, социальное (шляхетское) сознание, Галичина.

Sources to the research of the petty nobility as a social stratum in the period 19 – early 20th century are analyzed in the paper. Nevertheless on social, economic, political transformations in Galicia, petty nobility has maintained its position on the social structure of Galician society. Epistles, memoirs, traveler's notes are particular group of sources about ethnic and social development of the petty nobility, regions of settlement, its culture and mode of life, relationships with peasants. Complex research of this group of sources show us a high level of the nobility consciousness preservation in Galicia. However, in the scientific investigations author's subjectivity must be taken to consideration.

Keywords: epistles, memoirs, historical sources, Ukrainian petty nobility, social stratum, ethnic and social identification, Galicia.

УДК 930 (477.83/86)
ББК 63.1 (4 УКР)

Василь Педич, Ярослав Штанько

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ В ГАЛИЧИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ

У статті розглядається процес методологічної еволюції галицької української історіографії ХІХ ст., її інституалізація на рубежі ХІХ – ХХ ст., значення у цьому процесі діяльності Наукового товариства імені Т.Г.Шевченка та організаційної і наукової роботи його голови Михайла Грушевського.

Ключові слова: історіографія, русофільство, москвофільство, Наукове товариство імені Т.Г.Шевченка, Михайло Грушевський.

Період ХІХ – початок ХХ ст. є дуже важливим для української історіографії. У цей час відбувається непростий процес формування історичної думки та становлення української історичної науки в Галичині. Науково-історична думка Галичини ХІХ століття постала органічною складовою частиною національного руху галицьких українців як платформа ідейно-теоретичного обґрунтування їх політичних програм. Варто погодитись із висновком Б. Крупницького, що в ХІХ столітті “історіографія, не дивлячись на спільні основні лінії індивідуалізується. Національна лінія переважає універсальну. Кожний історик є передусім репрезентантом своєї країни і свого народу. В основі історіографії європейських країн лежать не тільки потреби свого часу, скільки загальні потреби своєї власної країни” [41, с.2]. Провідні національно-політичні течії, насамперед русофільська, яка була домінуючою майже до кінця ХІХ століття, та українофільська, визначали формування основних напрямів у тогочасній історичній думці Галичини [42, с.183]. Все це відбувалося у винятково складних суспільно-політичних, соціально-економічних та духовно-культурних умовах ХІХ ст. і співпало в часі із